

FAZEKAS SÁNDOR

„Csak egy vagy, mégis minden árny tiéd”

WILLIAM SHAKESPEARE SZONETTJEI

A szonettek sorai Szabó Lőrinc klasszikus fordításában csengenek fülünkbe. Nagyszerű teljesítménye kultikus szöveggé vált, a kultusz azonban rendszerint elfedi a hibákat. Több új fordítás is született, ezek egyelőre nem nyerték el a szakma és az olvasók elismerését. Elhatároztam, hogy megkísérlem a *Szonettek* újrafordítását, egy új módszerrel. Maga Szabó Lőrinc is igen komolyan vette ezt a feladatot, hiszen háromszor dolgozta át teljesen a szöveget, mégis kell az új változat, sok okból. Egyfelől Szabó a korszellemnek megfelelően „szép hűtlen” módjára dolgozott, azaz a költő nem ritkán erősen átformálja a szöveget, másfelől pedig sokat fejlődött azóta a Shakespeare-kutatás. „Lánynak formálta a teremtés arcodat” mondja a 20. szonett első sorában, pedig teremtés helyett Nature, azaz Természet szerepel: a *Szonettek*-nek ez az allegorikus nőalak a teremtető ereje, nem pedig az Isten. Egy másik, az itteni fordításból hozott példával élve a 106. szonett ötödik sorában a címervers (*blazon*) középkori eredetű, de a reneszánszban szerelmi tematikában is divattossá vált műfaját Szabó „tárlat”-nak fordítja, egy modern képzőművészeti kifejezéssel helyettesítve azt.

Bár több szempontból hátrányban vagyok elődömmel szemben, az kétségtelen, hogy óriási szakirodalmi anyag gyűlt össze az ötvenes évek (Szabó Lőrinc harmadik változatának megjelenése) óta; a kritikai kiadások és a kommentárok gazdagsága lenyűgöző, a Oxford Angol Szótár pedig Shakespeare nyelvének teljes anyagát tartalmazza. David Crystal elkészítette a helyreállított kiejtésű átiratot, így a szótagszámot illetően is megbízható lehet a fordítás. Minden szonethez írok soronkénti jegyzeteket, és kísérettanulmány is készül a munkához. Szabó Lőrinc formailag is szabadon bánt a szonettel, például trocheussal is kezd sort (nem is akárhol, a más-különben igen szép 144. szonett indításában: „Két szerelmem van, ez gyötör s vigasztal.”) Fordítása nem egyenletes: hol közelebb van az eredetihez, hol pedig eltávolodik tőle. A magyar nyelv természetessége kedvéért nem szigorú a verslábakkal szemben, ugyanakkor osztom Szigeti Csaba és Horváth Viktor nézetét: a tartalom és a forma nemigen választható el egymástól. Szigeti nyomán radikális archaizmust hirdetek: nálam jambus van meg trocheus. A forma jambikus ötös, de ez a tízszótagos alapképlet nőrim esetén tizenegyesre változik. Ahol Shakespeare maga tér el a formától, ott természetesen én is követem ebben, de a kisebb ritmusbeli zökkenők

vélhetőleg nem a koncepcióból, hanem a kiadás hevenyészett voltából fakadnak, így azokat nem követem. Az ingadozó kiejtésű kifejezéseket jambikusan ritmizálható formában kell értelmezni, a „szívem” kifejezés például ’szivem’-nek, a „leheletén” ’lehelletén’-nek ejtendő.

Harmadik célom, hogy a szöveg a mai olvasók számára is élvezhető legyen, és jegyzetekkel és kommentárokkal is hozzájáruljak a többértelmű, bonyolult metaforikájú szövegek értelmezéséhez. Igyekszem tehát a nyelvi modernség szempontját a tartalmi és formai hűséggel együtt szem előtt tartani. Szabó T. Annának igaza van: ez egy végtelen csiszolási folyamat. Ő is tervezi elvégezni a munkát; az övé vélhetőleg nagyobb költőiségű szöveg lesz majd. Shakespeare nyelve mérhetetlenül gazdag, az olvasatok száma gyakorlatilag végtelen.

Alapszöveggként az Oxquarry, Colin Burrow, Stephen Booth és Catherine Duncan-Jones kiadásait használom, mindenekelőtt pedig Paul Edmondson és Stanley Wells a közeljövőben megjelenő, a fordítók számára ideálisnak mondható *Szonettek*-kiadását; köszönet a szerzőknek, hogy művüket a rendelkezésemre bocsájtották.

Következzék három vers a készülő fordításból.

53.

Mily nyersanyagból gyúrták lényeged,
hogy millió csodás alak kísér?
Mindenkié csak egy árnykép lehet;
csak egy vagy, s lényed minden árnyban él.
Adóniszt írd le, és a másolat
nem lesz más, mint silány utánpótlás;
a szép Helénát fessd, s saját magad
görög köpenyben újra láthatod.
Ha friss tavasz, vagy év szüretje jó:
az szépségedről hű árnyképet ad,
s ez is mutat, jóban bővelkedő:
minden dologban, íme, benne vagy.

A külső szépben részed ott lobog,
de hű szíved csakis benned dobog.

106.

Ha krónikákban rég letűnt korok
és emberek képét meglátom én,
felékesülnek régi verssorok

csodás, tűnt hölgy s lovag dicséretén.
 A legkiválóbb címerversezet
 – kéz, láb, ajak, szem és szemöldök-ív –
 mutatja: régi tolluk festhetett
 oly bájat is, mit tested létrehív.
 Minden dicséretük csak látomás:
 előképként írtak le téged így,
 de jósszemekkel téged látni más,
 nem írhatták le jól érényeid.

Ma élhetünk, csodálni van szemünk,
 de *nyelvtelen* mi nem dicsérhetünk.

130.

Úrnőm szempárja oly más, mint a Nap;
 az ajkánál rótebb a rőt korall:
 ha hó fehér, a keble szürke csak,
 fején a drót sötét, ha drót a haj.
 A tarka rózsza rőt s fehér lehet,
 de arcán rózsát mégse látok én;
 annál a parfümillat édesebb,
 mit érzek kedvesem lehelletén.
 Jó hallanom szavát, bár mondhatom,
 sokkalta szebben zengenek zenék:
 istennőt menni nem láttam, tudom:
 az én úrnőm, ha jár, a földre lép.

Mégis, nagy ég! Van oly kivételes,
 mint kit hazugság szép színére fest.